

LECH, RUS I MOSKWICIN

Zdecydowanie nie są to ulubieni sąsiedzi Polaków, choć sąsiedztwo to fizycznie ogranicza się do krótkiej granicy Polski z obwodem kalinin-gradzkim Federacji Rosyjskiej. Według badań CBOS w 2020 r. sympatię wobec Rosjan deklarowało 26 proc. obywateli RP, podczas gdy niechęć – 42 proc. Gorzej w tym polskim rankingu sympatii (wśród 23 ujętych w badaniu nacji) wypadają tylko Turcy, Romowie i Arabowie. Drugi wielki sąsiad, Niemcy, jest bardziej lubiany (36 proc. sympatii) niż nielubiany (29 proc. niechęci) i zajmuje miejsce w środku stawki (13).

Prawdom i mitom we wzajemnych relacjach Polaków i Niemców poświęciliśmy „Pomocnik Historyczny” w 2018 r. Czas więc na Rosjan. Od razu ważne zastrzeżenie semantyczne. Mniej więcej do połowy XVI w. w języku polskim odróżniano Rusinów, bezpośrednich sąsiadów (w dużym stopniu mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego), od dalekich Moskwiczinów/Moskali, zamieszkujących organizujące się, potężniejące i „zbierające ziemie ruskie” państwo moskiewskie. Kontakty Polaków z Moskalami na dobre zaczęły się, gdy Korona, po unii z Litwą, włączyła się w rywalizację Wilna z Moskwą o prymat na ziemiach zachodnioruskich, a z kolei moskiewscy władcy przyjęli tytuł carów Wszechrusi, ustanawiając cesarstwo rosyjskie, które wkrótce stało się śmiertelnym wrogiem Rzeczypospolitej.

Okazją do opowiedzenia dziejów wzajemnych relacji Polaków, Rusinów oraz Moskwiczinów/Rosjan jest 100. rocznica Bitwy Warszawskiej i wojny polsko-bolszewickiej 1919/20. Dyplomata brytyjski lord D’Abernon był przekonany, iż „Bitwa Warszawska ocaliła Europę Środkową i część zachodniej od (...) fanatycznej tyranii Sowietów”. Wojna 1919/20 pogorszyła stosunki polsko-rosyjskie, dalekie od normalnych po ponad 120 latach rozbiorów i niewoli. XX w. do koszyka starych lęków i wzajemnych uprzedzeń dosypał garściami nowe. Warto pochylić się nad dziejami tego sąsiedztwa, by oddzielić prawdę od mitów, pokazać punkty zwrotne, ukazać źródła stereotypów.

Zapraszamy do lektury

**Jerzy
Baczyński**
Redaktor naczelny
POLITYKI

**Leszek
Będkowski**
Redaktor POMOCNIKÓW
HISTORYCZNYCH

Spis treści

Prolog. Wojna o wszystko	6
Zamiast kalendarium	14
Lech i Rus, bracia przyrodni	18
Piast – Jagiellon – Rurykowicz	26
Tur i niedźwiedź	36
Żandarm Europy i wieczni powstańcy	49
Czerwony hegemon i obolały wasal	66
Lach i Rusek, fascynacja i awersja	86
Biografie nieoczywiste	100
Pluskwy w głowach	110
Co dalej z tym sąsiedztwem	116

Sąsiedztwo w detalu

Lech, Rus i Czech	20
Znak orła	31
Sanktuaria narodowe	32
Najazdy mongolskie i tatarskie	34
Ikony Bogarodzicy	35
Unia brzeska	39
Kozaczyna	43
Rok 1612	44
Unia polsko-rosyjska	46
Rozbiory Polski	47
Targowica/Polscy jakobini	48
Wspólnie przeciw caratowi	51
Rosjanie w powstaniu styczniowym	54
Wierszyna i Wodзилki	57
Polacy w Dumie Państwowej	58
Trzeci Rzym/Chrystus Narodów	59
Nikołaj Karamzin/Joachim Lelewel	60
Słowianofili i pansławiści	61
Romantycy	62

Cywilizacja turańska/Zdrajca Słowiańszczyzny	63
Polscy badacze Syberii	64
Polacy w carskiej armii	65
Z białymi przeciw czerwonym	68
Rozprawa z KPP	69
Pakt Ribbentrop-Mołotow	71
Kościuszkowcy	73
Polacy bolszewicy/Biali Rosjanie w Polsce	78
Anty-Katyń	79
Burzenie cerkwi/Magazyny w kościołach	80
Operacja polska NKWD	81
17 września 1939 r.	82
Kłamstwo katyńskie	83
Powstanie warszawskie	84
Jałta i Kresy II RP	85
Mosty carskiej stolicy	88
Wilk, Zając i Reksio	92
Anatolij Kaszpirowski	93
Hans Kloss i Otto von Stirlitz	94
Joseph Conrad/Fiodor Dostojewski	95
Polacy Hercena, Rosjanie Miłosza	96
Jerzy Giedroyc i Aleksander Sołżenicyn (z Józefem Czapskim w tle)	97
Stanisław Lem, Arkadij i Boris Strugaccy	98
Bardowie i popgwiazdy	99
Stanisław Kierbedź	103
Sokrat Starynkiewicz	104
Anna German i Edyta Piecha	107
Jan Baudouin de Courtenay i Tadeusz Zieliński	109
Stawka większa niż sport	112
Wojna na gesty, wojna na słowa	114
Królowie czytelniczych rynków	115
Rok 1989	119
Wrak smoleński	121

Inicjały

Rozpoczynające eseje inicjały mają w tle odpowiedniki polskich liter w alfabecie rosyjskim, grażdance.

Autorzy

Nikołaj Banaszkiewicz – dr, historyk, visiting researcher Uniwersytetu Petersburskiego, uczestnik projektu „National Identity in the Imperial Politics of Memory: History of The Grand Duchy of Lithuania and the Polish-Lithuanian State in Historiography and Social Thought of the 19th–20th Centuries”, finansowanego przez Russian Science Foundation.

Tomasz Bohun – dr, historyk, redaktor magazynu Historycznego „Mówią Wieki”.

Joanna Cel – popularyzatorka wiedzy historycznej.

Sławomir Dębski – dr, historyk, dyrektor Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, analityk spraw międzynarodowych.

Hieronim Grala – dr hab., historyk i dyplomata, pracownik Wydziału Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizuje się w historii Rusi i Rosji wczesnonowożytnej. Współredaktor tego wydania „Pomocnika Historycznego”.

Irina Koluzajewa – dr, historyk, uczestniczka projektu Polskiego Towarzystwa Historycznego „Epoka Jagiellońska i jej dziedzictwo w I Rzeczypospolitej do 1795 r. – Historia Wielkiego Księstwa Litewskiego i stosunki Państwa Jagiellonów ze Wschodem”.

Marek Kornat – prof. dr hab., pracownik Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Instytutu Historii PAN, kierownik Zakładu Dziejów XX w. w tej placówce.

Adam Kożuchowski – dr hab., historyk, pracownik Zakładu Historii Idei i Dziejów Inteligencji w XIX–XX w. w Instytucie Historii PAN.

Andrzej Krajewski – dr, historyk, popularyzator wiedzy.

Andrzej de Lazari – prof. dr hab., historyk idei, rusycysta.

Hubert Łaszkiewicz – dr hab., historyk, prof. Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, zajmuje się dziejami dawnej Rzeczypospolitej i Rosji.

Leszek P. Ślupecki – prof. dr hab., historyk religii pogańskich i archeolog średniowiecza, pracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

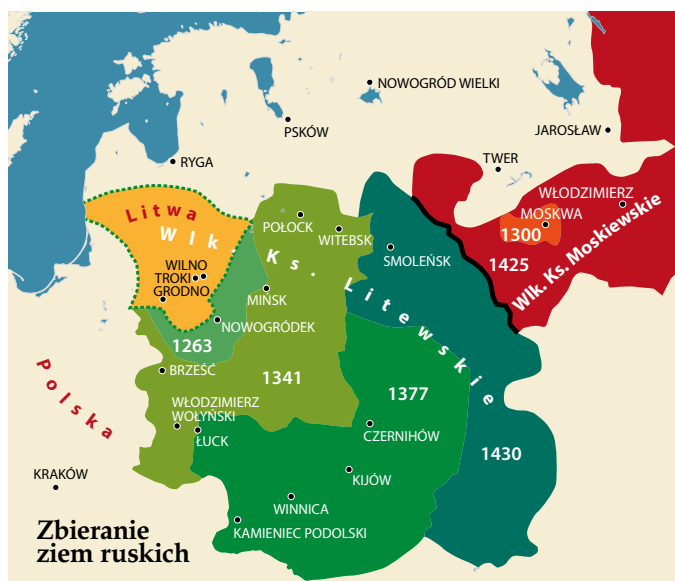
Adam Szostkiewicz – publicysta POLITYKI.

Tomasz Targański – historyk, popularyzator wiedzy, współpracownik POLITYKI.

Mariusz Wołos – prof. dr hab., historyk, pracownik Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Instytut Historii PAN w Warszawie.

Na okładce: Polski biały orzeł i rosyjski czarny orzeł dwugłowy, połączone na awersie Cesarskiego i Królewskiego Orderu Orła Białego, nadawanego w Imperium Rosyjskim w latach 1831–1917.

„Opis Rusi, Moskowi i Tartarii”, mapa z 1562 r., wydrukowana w 1571 r. przez Abrahama Orteliusa w Antwerpii.

MITY POLSKO-ROSYJSKIE

Prolog Wojna o wszystko

Wojna polsko-sowiecka sprzed 100 lat była krwawym konfliktem militarnym, bitwą o granice i obronę świeżo odzyskanej przez Polskę niepodległości przed agresją bolszewików marzących o światowej rewolucji.

Mariusz Wołos

Krasnoarmieec bijący polskich panów i rosyjskich baronów; plakat bolszewicki z 1920 r.

Obok: Bitwa Warszawska w sierpniu 1920 r.

na obrazie „Cud nad Wisłą” Jerzego Kossaka z 1930 r.

naturalną drogę do ekspansji dla rewolucji rosyjskiej, natomiast ekspansja ta, stanowiąca kwestię życia lub śmierci dla bolszewizmu, nigdy się skutecznie nie może bez ujarznienia Polski. Przed armią sowietów staje zadanie poważne: bezpośredniego przeniesienia rewolucji do Polski, a więc na zewnątrz Rosji. Wedle koncepcji politycznej bolszewików Polska wejdzie w skład federacyjnej socjalistycznej republiki sowietów w charakterze jej składowej części, jak Litwa, Ruś [Ukraina], Łotwa i t. d.

Stoimy zatem wobec niebezpieczeństwa podwójnego: rewolucja maksymalistyczna grozi zachwianiem naszego wewnętrznego życia w najbardziej krytycznym momencie jego organizowania; armia bolszewicka grozi wprost samostannemu państwowemu bytowi Polski. Oba te niebezpieczeństwa są bardzo poważne, obu nie należy niedoceniać (...). W naszych warunkach rewolucja byłaby równoznaczna z zaturą niepodległego bytu, a w każdym razie obcięciem naszych granic i zredukowaniem nas do małego, zależnego od obcych państewka. To jest główne niebezpieczeństwo, które nam grozi od strony Rosji i od